

Vanhusten perus- ja ihmisoikeudet

Susan Villa ja Sanna Ahola

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

Ihmisoikeuskeskuksen toiminta

- Lakiin perustuva laaja mandaatti edistää perus- ja ihmisoikeuksia yleisesti
 - laki eduskunnan oikeusasiamiehestä (197/2002) 2011
- Ihmisoikeuskeskus on toiminnallisesti itsenäinen, mutta hallinnollisesti osa eduskunnan oikeusasiamiehen kansliaa
- Ihmisoikeuskeskus, ihmisoikeusvaltuuskunta ja eduskunnan oikeusasiamies muodostavat kansallisen ihmisoikeusinstituution
- Yleisen seurannan lisäksi keskeisiä teemoja mm. ihmisoikeuskasvatus ja -koulutus, yritykset ja ihmisoikeudet, vammaisten henkilöiden oikeudet

Ihmisoikeuskeskuksen toiminta vanhusten perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseksi

- Ihmisoikeuskeskus vahvistaa oikeudellista näkökulmaa vanhuksiin liittyvässä päätöksenteossa ja asenteissa
 - pitämällä esillä iäkkäiden ihmisten oikeuksia koulutuksen ja viestinnän keinoin
 - julkaisemalla selvityksiä ja temaattisia katsauksia ([Ikääntyneiden henkilöiden oikeudet – keskeiset kansainväliset sopimukset ja kansallinen lainsäädäntö](#))
 - vaikuttamalla siihen, että perus- ja ihmisoikeudet otetaan huomioon vanhuksia koskevassa päätöksenteossa ja lainsäädännössä
 - tekemällä yhteistyötä muiden vanhusalan toimijoiden kanssa

Mistä puhutaan, kun puhutaan vanhusten perus- ja ihmisoikeuksista?

- Perusoikeudet ovat kansallista oikeutta ja niistä säädetään valtioiden omissa valtiosäännöissä.
- Ihmisoikeudet ovat luonteeltaan kansainvälisiä ja perustuvat valtioiden välisiin sopimuksiin.
- Käytännössä perus- ja ihmisoikeudet ovat sisällöllisesti usein samoja.

Keskeisiä ihmisoikeuksiin liittyviä asiakirjoja vanhusten sosiaali- ja terveystalvelujen näkökulmasta

- Syrjintäartiklat eri ihmisoikeussopimuksissa (ikä ei ole aina esillä omana syrjintäperusteena, mutta luetaan joukkoon ”muut perusteet”)
- Uudistettu Euroopan sosiaalinen peruskirja, erityisesti 23 artikla
- OPCAT ja CPT ja niiden perusteella tehtävät tarkastukset
- YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus
- YK:n ikääntyneitä henkilöitä koskevat periaatteet (UN Principles for Older Persons)

Keskeisiä perusoikeuksia vanhusten sosiaali- ja terveyspalvelujen näkökulmasta

- Yhdenvertaisuus ja syrjinnän kieltö (PL 6 §)
- Oikeus sosiaaliturvaan (PL 19 §)
- Oikeus elämään, henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja turvallisuuteen (PL 7 §)
- Yksityiselämän suoja (PL 10 §)
- Oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin (PL 17 §)

Perus- ja ihmisoikeuksien vaikutus sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädäntöön

- Perus- ja ihmisoikeusnormit ovat yleensä suhteellisen yleisiä. Niiden sisältämiä oikeuksia ja velvoitteita toimeenpannaan muulla lainsäädännöllä.
- Esim. oikeus riittäviin sosiaali- ja terveystalveluihin:
 - Sosiaalihuoltolaki
 - Terveystalveltolaki
 - Sosiaalihuollon asiakaslaki ja potilaslaki
 - Sosiaali- ja terveydenhuollon erityislainsäädäntöä
- Yhdenvertaisuus ja syrjinnän kielto:
 - Yhdenvertaisuuslaki (pohjana EU-lainsäädäntö)

Uusien lakien arviointi perustuslain ja ihmisoikeussopimusten valossa

- Hallituksen esitykset, arviointi perus- ja ihmisoikeuksista (esim. vanhuspalvelulaki HE 160/2012)
- Perustuslakivaliokunnan tehtävänä on antaa lausuntonsa sen käsittelyyn tulevien lakiehdotusten ja muiden asioiden perustuslainmukaisuudesta sekä suhteesta kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin.
- Se myös valmistelee perustuslakia ja sen kanssa läheisessä yhteydessä olevaa lainsäädäntöä, jolloin valiokunta antaa asiasta mietinnön.

Perus- ja ihmisoikeudet sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaistoiminnassa

- PL 2 § : Julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.
- PL 22 § : Julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia.

Perus- ja ihmisoikeuksien rajoittaminen yleisesti, rajoittamisen edellytykset

- Lailla säätäminen
- Täsmällisyys- ja tarkkarajaisuus
- Hyväksyttävyyys
- Oikeuden ydinalueen koskemattomuus
- Suhteellisuus
- Oikeusturva
- Ihmisoikeusvelvoitteiden noudattaminen

- Perusoikeuksien käyttämistä voivat rajoittaa toiset perusoikeudet silloin kun ne ovat keskenään ristiriidassa. Silloin on löydettävä ratkaisu, joka parhaiten toteuttaa molempia oikeuksia
 - Esim. turvallisuus ja henkilökohtainen vapaus

Perus- ja ihmisoikeuksien edistäminen ja rajoittaminen sosiaali- ja terveydenhuollossa

- Sosiaalihuollon asiakaslaissa ja potilaslaissa yleisluontoiset säännökset itsemääräämisoikeuden kunnioittamisesta.
- Mielensterveys-, päihdehuolto-, lastensuojelu-, ja kehitysvammalaeissa omia säännöksiä itsemääräämisen rajoittamisesta ja osin myös edistämisestä.
- Vanhustenhuollossa ei ole säännöksiä perusoikeuksien rajoittamisesta
 - Jonkin verran operoidaan yleisillä rajoittamisen edellytyksillä
 - Ainoa lakiin perustuva tapa rajoittaa oikeuksia on rikoslaki (hätävarjelu, pakkotila)

Lopuksi

- Tulevaisuuden näkymiä vanhusten oikeuksien osalta
 - Ihmisoikeuskeskuksen seuraamat hallitusohjelman tavoitteet
 - Lainsäädäntöhankkeet
 - Vanhusasiavaltuutettu
 - Valvonnan kehittäminen

KIITOS!

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

info@ihmisoikeuskeskus.fi

www.ihmisoikeuskeskus.fi

www.facebook.com/Ihmisoikeuskeskus

Twitter: @FIN_NHRI